

พลังการเรียนรู้

พูนสุข อุดม*

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2539 - 2550 ขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ เพื่อให้ประชาชนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข และมีจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีแนวการดำเนินงาน 4 ด้านคือ 1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา 2) การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และ 4) การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวง. 2538 : 1-2) รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6, 7, 8 และ มาตรา 24 - 30 ต่างก็เน้นการพัฒนาคน (Human Development) ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ธนาคารกสิกรไทยได้จัดประชุมสัมมนาการศึกษาเรื่อง “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : สู่ความก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า” โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.ลิปพนธ์ เกตุทัต เป็นประธาน ได้มีการนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์โดยมีการวางแนวปรัชญาวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยในอนาคตไว้ว่า “ชีวิตที่มีความสุขคือชีวิตที่มีการเรียนรู้” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539 : 48) สอดคล้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรภายในประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ดังพระบรมราโชวาทที่สำคัญ (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2543 : ไบรอนปก) ความว่า

“ การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้น ย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนรวมจะเจริญมั่นคงได้ยาก การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียวคือ การศึกษา การศึกษานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้านวิชาการส่วนหนึ่ง กับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจ ใฝ่ดีใฝ่เจริญ ละอายความชั่ว กลัวบาปอีกส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคล จะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วน เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ ประกอบการ และมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่าง ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง และอำนวยประโยชน์ที่พึงประสงค์ ”

การเรียนรู้ คือ การกระทำของคนที่ปรารถนาจะทำความเข้าใจกับประสบการณ์ที่ได้พบ ซึ่งอาจจะเกี่ยวโยงกับการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม รวมทั้งศักยภาพในการใคร่ครวญ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การพัฒนา และความปรารถนาที่จะเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นไปอีกสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์มีการตื่นตัวด้านข่าวสารข้อมูล การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจทุกภูมิภาคของโลก ส่งผลต่อความอยู่รอดและวิถีชีวิตของประชาชน ประเทศชาติจะอยู่รอดปลอดภัยได้จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของประชาชน ปัจจัยที่เสริมสร้างคุณภาพ คือ การฝึกอบรมบ่มนิสัย การเลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่นในระดับรากหญ้า นั่นคือควรเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์เพราะเป็นวัยที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้และจดจำทุกสิ่ง เป็นวัยที่พร้อมจะรับการเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยการพัฒนาเด็กนักเรียนให้เจริญเติบโตเต็มที่ในหลายๆ มิติและครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบ่มเพาะลักษณะนิสัยที่ดี ทศณคติ และค่านิยมที่ถูกต้องลงไปในชีวิตเด็กจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ติดตัวเด็กตลอดไปจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติสืบไป สังคมข่าวสารข้อมูล (Information Society) ในปัจจุบันส่งผลให้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ คือ การยืดหยุ่นแข่งขันในการบริโภคข้อมูล นำกระแสสังคมมาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจ และตัดสินใจอื่น สร้างกระบวนการขัดแย้งทางความคิด นำผลสู่ความขัดแย้งด้านนโยบายและการปฏิบัติมุ่งผลประโยชน์ทับซ้อน ฯลฯ สังคมข่าวสารข้อมูลจึงจำเป็นต้องพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) ให้ได้เพื่อประชาชนจะสามารถนำข่าวสารข้อมูลมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองสามารถเชื่อมโยงความรู้กับสติปัญญาเข้าด้วยกัน นำคุณค่าของสรรพสิ่งมาเกื้อกูลต่อกัน เชื่อได้ว่าสังคมจะมีแต่ความสุขอย่างแน่นอน

วิสัยทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาในปี พ.ศ. 2548-2550 จะต้องเสริมสร้างพลังการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่รู้จักคิดและวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วยเหตุผล มีขั้นตอน และเป็นระบบ โดยการนำเอาสภาพปัญหาใกล้ตัวผู้เรียนจากในครอบครัว ชุมชน สอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เน้นการอภิปราย การระดมความคิดจากผู้เรียนคนอื่น ๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สุดท้ายสรุปด้วยเหตุผล ก็จะได้คำตอบซึ่งมีคุณค่าเกิดขึ้น เช่น ปัจจุบันเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนมีมากมายหลายชนิด ทุกเดือนทุกปีต้องชำระค่าไฟฟ้ามากมายมหาศาล จากสภาพปัญหาดังกล่าวครูสามารถนำมาให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ โดยนำความรู้เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า มาจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยให้นักเรียนนำตัวเลขค่าไฟฟ้าแต่ละบ้านมาเปรียบเทียบดูการจัดการเรียนรู้สามารถสอดแทรกสาระเรียนรู้ได้มากมายหลายประเด็น เช่น มาตรการการประหยัดค่าไฟฟ้า การเลือกใช้เครื่องไฟฟ้าที่เหมาะสม การเปรียบเทียบปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าของอุปกรณ์ไฟฟ้าแต่ละชนิด การป้องกันอัคคีภัย แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า พลังงานไฟฟ้า พลังงานความร้อน พลังงานทดแทน ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้สามารถสอดคล้องกับสภาพจริงวิถีชีวิตจริง สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีความคิด นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เป็นการส่งเสริมการจัดการศึกษาแนวใหม่ เสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ และสามารถนำพลังความรู้มาพัฒนาตนเองครอบครัว ชุมชน และสังคม ประเทศชาติ ศักยภาพของผู้เรียนทุกคนจะได้รับการกระตุ้นจากครูผู้สอน โดยผ่านกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) มีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยการประเมินควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินจากการปฏิบัติงานจริง (Performance Based) บทบาทของครูผู้สอนมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการศึกษาส่งเสริมความสนใจความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกกระตุ้นการเรียนรู้ (Facilitator) เป็นนักจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของ

นักเรียนให้เต็มพิกัดถึงขีดสุด ส่งผลให้ผู้เรียน คิดเป็น พึ่งตนเองได้ และรู้วิธีการแก้ปัญหาซึ่งจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลัง นำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ นั่นคือมีความสามารถในการพัฒนาระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient หรือ IQ) หัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ คือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้และฝึกวิธีการเรียนรู้ตามสภาพจริงอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเป็นคนมองโลกในแง่ดีมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสภาพสังคมมีค่านิยมในการตัดสินใจอย่างถูกต้องและเหมาะสม มีการพัฒนาความมีเหตุผล สามารถคิดวิเคราะห์และหาเหตุผลอย่างมีสติปัญญา จนได้ข้อสรุปและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. มีทักษะและความสามารถในการติดต่อสื่อสาร มุ่งเน้นในเรื่องภาษาที่ใช้เป็นเครื่องมือการติดต่อสื่อสาร สร้างสัมพันธภาพอันดีกับบุคคลที่เราติดต่อสื่อสารด้วย ซึ่งหมายรวมทั้งภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และภาษาเทคโนโลยี เป็นการเรียนรู้เพื่อเข้าถึงองค์ความรู้และเพื่อแสวงหาความจริง สังคมปัจจุบันสร้างกระแสแข่งขันการบริโภคข่าวสารข้อมูล ต้องฝึกผู้เรียนให้สามารถย่อยสลายข้อมูลอย่างแตกฉาน เก็บมาใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และทำงานโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

3. มีทักษะและความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพ เพื่อสามารถควบคุมระบบข้อมูลสารสนเทศ บุคคลที่มีพลังความคิดสร้างสรรค์จะสามารถควบคุมและเลือกสรรการใช้สารสนเทศได้อย่างเหมาะสมสามารถนำองค์ความรู้จากประสบการณ์เก่าและประสบการณ์ใหม่มาประยุกต์ใช้พัฒนางานให้เกิดระบบ มีขั้นตอนและระเบียบแบบแผนในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สมาชิกในสังคมยอมรับและเห็นดีด้วย ประสบความสำเร็จ มีความสุขตามอัตภาพ

4. มีทักษะและความสามารถในการควบคุมอารมณ์ นั่นคือมีระดับความฉลาดทางอารมณ์ (Emotion Quotient หรือ EQ) ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญทางจิตใจที่ ซาโลเวย์ (Peter Salovey) นักจิตวิทยาได้แบ่งความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็น 5 องค์ประกอบ (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 41) ได้แก่

4.1 การรู้จักอารมณ์ตนเอง (Knowing one's emotions)

เป็นการตระหนักรู้ในตนเอง รับรู้อารมณ์ของตนเองตามสภาพจริง เข้าใจความรู้สึกที่เกิดขึ้น สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ

4.2 การจัดการกับอารมณ์ (Managing emotions)

เป็นความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีวิธีการจัดการกับความวิตกกังวล ความเครียด ความโกรธ ความเศร้าหมอง ฯลฯ

4.3 การสร้างแรงจูงใจให้แก่ตนเอง (Motivating oneself)

เป็นความสามารถในการใช้อารมณ์ให้เป็นแรงจูงใจในการทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายสามารถควบคุมตนเอง ให้กำลังใจ และกระตุ้นตนเองได้

4.4 การรู้จักอารมณ์บุคคลอื่น (Recognizing emotions in others)

เป็นความสามารถรับรู้สภาพอารมณ์ของผู้อื่น รู้ความต้องการความรู้สึกของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีน้ำใจ ซึ่งนำไปสู่การเข้าใจผู้อื่น

4.5 การจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Handling relationships)

เป็นความสามารถและทักษะในการจัดการกับอารมณ์ของผู้อื่นในทางที่เหมาะสม ทำให้ตนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น สามารถจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคล เป็นผู้นำที่มีความสามารถ

สรุปว่าเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้นั้น รัฐจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อสร้าง พลังการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นและเรียนรู้ที่จะเป็นบุคคลที่ใช้ศักยภาพของตนเพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์ ตระหนักตัวเองเป็นเบื้องต้นว่า ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน สร้างคุณค่าแห่งองค์ความรู้เชื่อมโยงกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม สร้างสิ่งดีดีให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม ทำให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคมตามลำดับ ดังนั้นสังคมก็จะพัฒนาดียิ่งขึ้นไป ประเทศชาติจะมีความเจริญมั่นคงในที่สุด.

To me, learning is an understanding
of the world I'm in which grows
larger as I grow older, It is also
like a precious gift that can be
shared with everyone in turn.

Learning enriches your life.

ที่มา : MacGilchrist, Barbara & Buttress, Margaret. Transforming Learning and Teaching.
London : Paul Chapman. (2005 : p.160).

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. อีคิว : ความฉลาดทางอารมณ์. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. (2543).
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ศึกษิตแห่งศตวรรษที่ 21 : แนวคิดปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : ชัดเชสมิเดีย. (2539).
- ธีระ รุญเจริญ, ปราชญา กล้าผจญ และ สัมมา รณิธย์. การบริหารเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง. (2547).
- วิชัย วงษ์ใหญ่. ปฏิรูปการเรียนรู้ : ผู้เรียนสำคัญที่สุด สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ. กรุงเทพฯ : SR Printing Limited Partnership. (2543).
- _____. พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : SR Printing Limited Partnership. (2542).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : พรึกหวาน กราฟฟิค. (2542).
- _____. การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในศตวรรษที่ 21 : สหราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี. (2546).
- สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2539 - 2550. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. (2538).
- MacGilchrist, Barbara & Buttress, Margaret. Transforming Learning and Teaching. London : Paul Chapman. (2005).